

De mentale Muur

Columns - 21 oktober 2019 - Auteur: Merlijn Schoonenboom

De 31-jarige Sandra lijkt kort te twifelen, alsof ze naar de juiste manier zoekt ons mede te delen waar ze vandaan komt. "Ik kom uit Chemnitz", zegt ze dan. Daarna krijgt ze een sardonische twinkeling in haar ogen, steekt haar armen in de lucht en kijkt er vervaarlijk bij, alsof ze op een verjaardagspartijtje het spook voor de kleine kinderen speelt, en roept: "Boe!"

Eigenlijk verliep tot nu toe alles zoals het altijd gaat als men zich op een feestje aan elkaar voorstelt. We staan in een kringetje op het kennismakingsfeest van mijn nieuwe *Bürogemeinschaft*. De rest van het gezelschap heeft al keurig verteld waar het vandaan komt. De een komt uit Bielefeld, de ander uit Göttingen en we knikken allemaal beleefd naar elkaar; deze keurige West-Duitse steden vragen er niet om er lang op door te gaan.

Bij de Oost-Duitse Sandra gaat het anders. We lachen mee met haar theatrale gebaar, natuurlijk, maar eigenlijk zijn wij het, die ze bekritiseert. Onze gedeelde werkruimte in hartje Berlijn is speciaal bedoeld voor journalisten. We kunnen allemaal de verschillen van onze media vertellen, maar we hebben volgens Sandra toch een kenmerkende overeenkomst: de manier hoe we over het oosten van Duitsland berichten, als een broeinest van neonazi's.

Voordat de stad Halle getroffen werd door een aanslag van een rechtsextremist, was haar geboortestad Chemnitz daarvan het meest beruchte voorbeeld. Vorig jaar was de stad het schouwtoneel van gewelddadige acties van rechtsradicalen, als reactie op de doodslag van een inwoner door twee asielzoekers.

Merlijn Schoonenboom verbindt in zijn maandelijkse column persoonlijke ervaringen met bredere maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland

Sandra's sardonische blik maakt plaats voor een ernstige. Want ja, zegt ze als ik toch nog even navraag, het klopt van die neonazi's, en ja, ze vindt het vreselijk. Maar nu is dat de enige reden voor journalisten naar het oosten af te reizen. Daarna vertrekken ze weer, alsof er niets anders is.

En toch: tien jaar geleden, bij de herdenking van 20 jaar val van de Muur, was het

wél anders. Ik viel in 2009 als nieuw correspondent midden in de herdenking van 20 jaar val van de Muur. De ook toen al rijkelijke berichtgeving over neonazi's werd beduidend meer afgewisseld met positieve verhalen uit het oosten. Jonge Oost-Duitsers zouden crisis-bestendiger zijn, omdat ze in hun jeugd meer heftige maatschappelijke breuken hadden meegemaakt. Ook zouden ze door hun werkende DDR-moeders een stuk geëmancipeerder zijn dan hun leeftijdsgenoten uit het westen.

Dat deze 'andere' verhalen in het 30-ste herdenkingsjaar afwezig zijn, heeft direct te maken met de zeer sterke politieke polarisatie door het succes van de AfD in Duitsland. De meeste media nemen extra fel de positie van de progressieve 'verdedigers van de democratie' in, en de Oost-Duitsers krijgen die van de rechts-populistische 'vijanden van de democratie' toebedeeld.

De feiten zijn natuurlijk ook veelzeggend: de winst van de AfD is in de nieuwe deelstaten het grootst en het rechts-radical geweld is er ook groter dan in het westen. Alleen: de complexiteit van de Duitse *Rechtsrück* wordt door deze strikte verdeling terzijde gedrukt. De AfD boekt immers ook flinke winst in de Zuid-Duitse deelstaat Baden-Württemberg. En de eerste moord met extreemrechts motief op een politicus in het naoorlogse Duitsland vond dit jaar in het West-Duitse Kassel plaats.

Met andere woorden: de blik op het oosten heeft óók met beeldvorming te maken, zegt Naika Foroutan, Duitslands bekendste migratie-onderzoeker, die begin dit jaar een studie hierover publiceerde. Volgens haar heeft het slechte imago van Oost-Duitsland niets minder dan een functie voor de morele geruststelling van de West-Duitser. "De dominante samenleving externaliseert een instelling, die ze ook in zichzelf draagt, op een andere groep", zegt ze. "Ze stabiliseert haar zelfbeeld, doordat ze een nog slechtere andere aanwijst. Ze kan daardoor zelf democratischer stralen."

Al jaren wordt er van de 'Muur in de hoofden' gesproken, die er na de hereniging tussen Oost- en West-Duitsland zou zijn blijven bestaan. Daarmee wordt dan uitsluitend de wrokkige opstelling van de *Ossis* tegenover de hereniging bedoeld. Maar Sandra ziet dat anders; ja, die mentale muur is er, merkt ze, maar hij is net zo sterk in de hoofden van de West-Duitsers.

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/33933/de-mentale-muur>